

bokselskap.no/Bergen Offentlige Bibliotek, 2016

Nordahl Grieg: *Græske breve*

Teksten i bokselskap.no følger samlingen *Langveisfra*, 1964 (Oslo, Gyldendal), konvertert og tilrettelagt av Bergen Offentlige Bibliotek som en del av prosjektet [Ånd eies av alle – Nordahl Grieg digitalisert](#). Digitaliseringen er basert på fil mottatt fra Nasjonalbiblioteket.

Teksten er lastet ned fra bokselskap.no

Nordahl Grieg

Græske breve

bokselskap.no/Bergen Offentlige Bibliotek

2016

[Marathon](#)

[Lykken](#)

[Sommer på Pelepones](#)

[Mot Parnasset](#)

[Marathon](#)

Blå, blå bruser sjøen mot Marathon!

Afrodite, selve verdens skjønhetsdrøm, kunde ha steget op fra disse bølger, mens hun vred sit hår for skummet! «Seiren» fra Samothrace, som nu flyver ut fra sin skibsbaug på trappeavsatsen i Louvre, kunde ha danset bortover her, med blæsten stormende i sine stengevandter! Skinnende, seirende skjønt blåner Ægæerhavet utover, funkler i blått, mørkner i blått, grønnes i blått, helt til det langt borte møtes med de længselsblå feldene over på Eubæa.

Men herinde ved sletten brister brændingene mot stranden, stormer på og drives tilbake igjen, og ingen brænding blir klok av skade, men synes det er like

vidunderlig fra evighet og til evighet. Og saltsprøttet står indover den lange stripen av sand, og driver indover marken, hvor valmuene gløder som om blodet fra Marathon er blomstret frem i en hellig, ufattelig vår.

Hvor fjeldet skråner ned mot sletten, stod athenerne. Nogen mænd under våben, en skare som rustet sig til kamp, et slag blandt hundrede andre slag?

En mand ved navn Aischylos stod mellem dem. Han var en av verdens største diktere, har skapt selve tragedien ut av sin hule hånd, ingen var før ham, men hans verker er en kilde til at øse av den dag idag. Han var med i falanksen som løftet hærskriget og stormet på.

Det var deres første møte med Østen, i dødsangst sprang de mot perserhordene, som en bæk der vil tukte havet, endnu hadde de ikke lært sig den gestus overfor selve antallet som en spartaner nogen år senere kunde gi uttrykk for, da han hørte at fiendens pileregn skulde være sa tæt at den skjulte solen: på en varm dag er det godt at få kjæmpe i skyggen!

Men seiret gjorde de, seiret slik at da Aischylos mange år senere blev spurt hvad kan vilde ka på sin gravsten, svarte den store dikter: «Han kjæmpet ved Marathon.»

På den gravstenen er Marathons hemmelighet hugget ind.

For Aischylos var ikke den eneste kunstner som kjæmpet der, *alle* var kunstnere, enten de skapte selv eller bare elsket kunsten, i teatret, på tempelplassene. Marathon, det er kunsten i kamp, skjønnheten under våben! Det er møtet med selve Hellas, en oplever her på stranden. Møtet, forklaringen og mysteriet.

Hvor kom den fra, denne flammende skjønnhetsdrøm som lyser utover alle tider fra landet her?

Som en henrykkelse har den strømmet i blodet på dets barn, helt fra den vilde fortid som historien bare aner. Homer synger utrættelig om den: hans helte, hans likrøvere og mordbrændere, hvis handlinger ryker av primitivitet, bevæger sig trods alt inde i en streng skjønnhetsverden, – de tar på sig de skjønne sandaler, de drikker av de skjønne bægre, de tvætter sig fra de skjønne kar. Aldrig får vildskapen, instinktene vælte sig utover dette; rolig og lykkelig synges der mellom

drapene om at dette og hint er skjønt.

Og det er ikke bare ekstasens fryd, det er også hverdagens. En sauegjæter slår sin fæld tilside, tar sin kjæp og sin bylt med niste, og går ut av lægeret hvor han har sovet for natten. Fjeldsiden damper av rå tåke, det er endnu en stund til dagen.

Men manden skutter sig ikke av kulden, han har mangt at glæde sig over: Fælden er skjønn, lægeret er velbygd, kjæppen er herlig smykket, nisten den kosteligste spise.

Slik er Homer, den ubegripelige. I virkeligheten må man gå frem til Oscar Wildes og Walter Paters England for i senere tider at finde hans like i æstetisk forfinelse, ja dekadence. Og Homer var morgenen over Hellas. Drømmen steg med dagens blændende lys. Skjønnhetens lykkelige drøm.

I vore dage kan man oppleve på et av den klassiske kulturs store steder, i Oxford, at en mand, på veien hjem fra fotballplassen eller roklubben, pludselig vender sig mot en og spør: Si meg, tror det på skjønnhet?

En nordman ser uvilkårlig bort på de andre ansiktene for at finde en lattermild støtte mot dette komiske overfald. Men de unge Oxford-studenter som mere end nogen anden er vor tids hellenere, synes ikke det er besynderlig.

Hvad skal man svare? Skjønnhet som lykke, som hjelp, som religion, som evighet?

En nordmand blir taus. En nordmand vet lite om skjønnhet.

For firti år siden uttalte Ibsen om diktningens høieste skjønnhetsform: Versets kunst er forbi.

Denne forkyndelse av Peer Gynts vidunderlige dikter, dette froskekvæk av den frafaldne mot en naturmakts vælde, blev tat helt alvorlig. Man får ihvertfald det indtryk at anatemaet voldte meget flaske og død i de grå, råkolde oktober-søndagseftermiddagene i otti-årene. Og selv om profetien siden er gjort tilskamme, ruger allikevel skyggen av Ibsen endnu over landet.

Det er ham som mer end nogen anden er skyld i at den stille lykke over en skjønn linje får lov til at bli overkjørt av det buldrende litteraturlæset, som hver høst braker ind på låven hjemme, for at veies og aldrig findes for let.

Det er ham som har sådd den hvirvelstorm vi for tiden er ute i, den romancyklus-cyklon som hviner mot ansiktet og vrænger ned igjen det spørsmål, som man undertiden trods alt kan ha om læbene: Tror De på skjønnhet?

Aischylos trodde på den. Med sverdet blinkende gjennem den gylne luft, trodde kan på den. Skjønnheten var det alterets sakramente som han og hans hellenere tok, før de kastet sig mot persernes lanser.

Sjøen stod ind mot Marathon! furutrærne omkring sletten svaiet i blå søndenvind, for tusen år siden som idag, og den unge vin glitret i solen som om tusen grønne lysbundter sprutet skinnende op fra jorden. Og dødsangsten bruste bort mens mændene stormet nedover skråningen, deres hjerter fylldes av lykke over dagens herlighet og brast og blev ett med luftens strålende fryd, førend de brast for orientalernes stål.

Skjønnheten under våben!

For det *er* slik: Selve Iyset, selve luften her over Atikkas sletter og fjeld er mere jublende skjønt end andre steder, det kunde ikke bli anderledes end at det var *dagen* som kom til at præge drømmen i Hellas, slik at den fik en skinnende evighet, et flammende overskudd for gråere himle, marmor og bronse mot æterens gnistrende eventyr, formens henrykkelse i diktning og tænkning. Muskler som spændtes i morgenlyset, skuespil som fulgte solen på dens bane over amfiteatret! *Dagens* aktivitet, skjønnheten i solen, skjønnheten under våben, Aischylos og Marathon, det blev Hellas.

Som en evig kilde av lys, som kaskader av marmor op i den skinnende azur, springer den græske ånd op fra jorden for alle os som bestandig påkalder vinterskumringen i vor kunst.

For dette flammende vilde soldøgn, det merkeligste i menneskehetens historie, lyser endnu, ikke som et gjenskjær, men som en ild, levende, tænkende, fortærende og givende.

Så meget skjønt at leve for! Så meget skjønt at dø for! Alt er skjønnhet; det som ikke er, er løgn!

Det er evangeliet til fattigere tider. Det er ilden fra Hellas.

Skal vi oppleve den dag da alt det som nu er det ypperste i vor diktning, alle de

grå skjæbner, alle de makeløse og inderlige vanskabninger går under på det blået i en forrykende, flammende fest. Den dag da skjønheten går frem, som Aischylos ved Marathon, naken i solskinnet, men med sverd i hånd, og med livet, det unge, glade, seirende liv, brusende blå gjennom sig!

Lykken

1

Når to venner møttes i det gamle Hellas etter en lang adskillelse, sa de om dette møte: det var en gud. Når noget skjønt kom i menneskenes vei, sa de det samme. Lykken var for dem en opplevelse av det guddommelige, slik som sorgen gjerne er det for os.

Vi stanser i suset av den mørke oljelunden på Getsemane; men den gode Gud seiler som en glad sommervind gjennom tusen grønne skoger!

Lykken, lykken er gud.

Hvad er det som gjør det? Men slik er det ihvertfald: ingen steder går hver dag ned over en lykke som her i Grækenland, bestandig dette forunderlige møte med noget skjønt, bestandig denne jubel over at ha fremmede guder for dig...

Det begynner på Korfu, den første timen på græsk jord. Gjennom en blekblå, dødsstille drømmesjø glir skibet ind på havnen. Hundrede haier border os under vilde hyl: Komelong! en kjøretur, garantert belissino, betaling, nævn det ikke, nævn det ikke, herre, fire hundrede ... måtte den hellige jomfru være over mig om jeg tjener en øre selv ...

Så dør havnen og skibet og skrikene bort. Et hav av duft, et rødmende, skjælvende, forvirret hav av vilde jordbær dufter imøte, en orkan av farver slår mot os, det hviner av gult, det fråder av grønt, det bruser kongelig av blod, det går som selve stormens latter i det blå, en vildhet, en sødme, et eventyr! Men det er ikke dét. Det er pludselig som farvestormen stilner, og det dufrøde hav viker til begge sider, og der er hun, der kommer hun.

En ung pike med en krukke på hodet kommer bortover veien. Armene er nakne, kjolen rækker hende bare til knærne, og selve det unge legeme vandrer under ens øine. Det gløder av soldage i huden, en flamme har fått form, ja det er selve solen som har formet disse lemmer, slik som en vase må brændes til sin fuldkomne skjønnhet av himlenes lys. Og gjennom kjolens hvite lin svaier den rytme, som alltid er vakker hos kvindene sydpå når de går med en byrde på hodet, men aldrig vidunderlig som nu, hun *går* ikke lenger, det er som skridtene synger, – en melodi, rolig, regelmessig og nær, men allikevel grænseløs klinger gjennom legemet her, den fylder denne solskinseftermiddag på Korfu, den svulmer ned gjennom århundredene.

Er intet bevart av den gamle græske musik? Her vandrer tonen på veien. Vet vi intet om antikkens store malere? Skal Polygnotus, som hadde et like lysende navn som Fidas, aldrig få vise os sine lerreders prakt? Her gløder et av dine verker, mester. Et møte med Helles, et møte med lykken, en ung pike som har været til brønden med sin krukke for at hente vand.

2

På sjette timen hugger den vesle kystbåten sig frem gjennom Ægæerhavet. Natten er forrykende svart, den eneste lysning er det vilde, hvite skjæret fra bølgeammene ute i mørket. I et væk slår sjøene indover dækket, hvor vi passagerer ligger og godgjør os med den siste galde om munden.

Nu må man ha sig det klart at grækerne kaster ikke op på vanlig og vedtat vis. En nordmand for eksempel prøver gjerne at vakle bort til rækken; det vilde aldrig falde en græker ind. Han lægger sig på ryg, urørlig som en sten, tar om mulig spæntak med blikket i en stjerne, og lar det stå til ...

Tyve timer igjen. Tyve evigheter blandt disse usalige som ustanselig er sjøsyk på sit eget ansikt, før vi er fremme ved Sporadene.

Og dette gjør man altså for fornøielsens skyld?

Som et svar på dette spørsmål tar sjøsyken pludselig en vild og uventet vending: skibet er stanset, det hugger ikke lenger, det ruller, tarmene krummer sig sammen og brister på en ny måte, fryktelige støn stiger fra dækket.

Da er det en robåt kommer ut av mørket. En bølge slænger den op i høide med øinene vore, så synker den ned og blir borte. Blikket er tomt og dødt som før.

Men synet, åpenbaringen, har vært der. Og fem minutter senere ligger jeg i bakskotten, mens fire rorskare sliter på årene underveis mot land, mot land!

Velsignede Laurion, på Attikas sydspids, hvor jeg våknet neste morgen! Øinene er ikke lenger to blinde, fortvilede blærer, de ler med i lyset, de seiler bortover med de brune åsryggene, de er ett med selve dagens fryd som en måke der kantrer og forsvinder oppe i den hvitblå luft. Og o under! det er bare en mil ut til selve Poseidontemplet på Kap Sunion, hvor hele Hellas stuper i havet.

Som en siste trods, som en knytnæve der slår ned i sjøen så brændingen koker, reiser fastlandet sig pludselig til dette forbjerg, og sprænger ned i Ægæerhavet. Heroppe står templet for sjøens gud, alene med stormen og det rykende rum.

Det var hertil hellenerne længtet hjem, mens de lå foran Troja:

*Å tænk om jeg engang fik komme tilbage,
til hjemmet, til Sunions skogklædte fjeld,
hvor, skyllet om foden av brændingens bølger,
det sænker i havet sin ytterste skrænt,
og derfra fik sende en jublende hilsen
til dig, du vor hellige by, til Athen!*

Slik synger sjømandskoret i Sofokles' tragedie om Aias, praktfuldt oversat av Østbye. Og det var her Byron vilde ende sin svanesang, smadre sin pokal med samisk vin og gå utfor marmorstupet.

Tiden og uveiret har herjet templet; det er ikke mange søilene som står igjen. Men allikevel virker helligdommen med en voldsom styrke: det er igjen dette som slår en overalt ved de store bedrifter i hellensk arkitektur: de er ikke bygverk lenger, de er gått over i en ny dimension, de er skjønne som for eksempel lyset er skjønt, selvfølgelig som et av elementene.

Den blå, skinnende solskinsstorm hviler ind gjennom søilene, det er som selve himlen er av led og stuper forover ret mot pynten, det er umulig at stå opreist, på alle fire må en kravle fremover mellom stenblokkene; og så hender lykken.

Det gnistrer hvitt i stormen, marmor i det blå, det er som selve det blændende tempel svaier mot ens øine, søilene flommer med, de kan ikke andet, sjøen dernede svulmer på i en eneste vilje fra synsranden, søndenstormen, solskinnnet går som en fos av ubetvingelig lys mot forbjerget: templet løser sig op, det lyner som salt i blæsten, det er Poseidons!

En underlig mørk drøm om en nat på en kystbåt knurrer i ens erindring. Men i denne skinnende, vilde marmorstorm vet en bedre:

Dette, og intet andet, er *havet!*

3

Det tordner i Delfi.

En rykende uveirs-sky bulner nedover Apollotemplet, orakelhelligdommen, hvor jeg sitter. Den kalder på andre – blå som av forrådnelse, men svaiende vildt av ubrukt styrke seiler skyene sammen, en gul flerre skjærer gjennom mørket, et brak smelder, det er selve *braket!* Og i et siste forfærdelig ekko er det som tordenen ruller ned fra den svarte luften like deroppe, den tar form, den forstenes, den blir til fjeldsider som stuper nedover hit, den buldrer videre, den lyner med uveirsglimt i de gule årene i bjerget, den raser som en sølvflod i den fossende olivenskogen hvor stenen slutter, den skriker i de røde markene som levret blod.

Et nyt fræsende lyn, det slår ned, det spruter i fjedet der oppe.

Det er Delfi, det er tordenen som er stivnet, den vilde henrykkelse og rædsel som lyner gjennom sindet, – vælter ikke svovlen op fra oralelet snart?

I guder, timen er inde.

4

Klokken er fire.

En from nonne kommer med et bret til den reisende, en kop tyk, søt tyrkisk kaffe, et glas anislikør. Det er tidlig morgen over Sparta-dalen, jeg sitter oppe i

ruinbyen Mistra og ser dagen gry utenfor klostret, det eneste bebodde av de tusen middelalderhus nedover skråningen.

Det gamle Sparta er intet levnet av. Men elven, Eurota, glimter der borte i myren, og fjeldene stuper jerngrå ned mot sletten, med vilde kløfter og juv, hvor skelettene av dem som ikke fikk være med i eventyret, de fattige benrangler av små barn, endnu kan glise i mørket. Og over på den andre siden, i nord, blåner fjeldene i det kolde morgenlys, det var i dem det pludselig gnistret luer en nat for årtusener siden og hvite striper ringlet sig tilveirs, og forfærdelsen steg åndeløs fra Spartas torv. Hvem husker ikke den sætning fra historien, fra tebanerkrigen: I dette år så de spartanske kvinner for første gang røken fra fiendens leirbål! ...

Og snart var fienden over dem, Sparta var forbi. Men inden den dag var heltemotet kastet som isnende lyd fra et sverd utover alle tider.

«Kom hjem *med* dit skjold eller *på* det.» Slik lød mødrenes avskedshilsen til sønnen når han drog i kamp. Bestandig dette ubønhørlige krav: lev med ære eller dø med ære. Aldrig nogen av de nuancer som vi ikke kan leve foruten, dette charmante liv etsted mellom hæderen og skammen. Tilintetgjørelsen rammer alt og alle; spartanerne tok den i ett hug.

Intet er tilbake av Sparta; det var ikke meningen heller. Dødens kultur, den var deres; den som ikke krævet at levne et dikt, et kunstverk for at dø. En blodpøl var nok.

Betyr det mindre?

I den rå, tidlige morgen er det som det vældige, strenge landskap vender sit ansikt mot en: det er selve Spartas vilje av is og jern.

5

En dag, et vidunder er forbi.

Vi kommer ned fra templet i Bassæ, som ligger fire tusen fot tilveirs oppe i Arkadien, omspundet av tusen bølingers bjelder og hyrdefløitenes evige, lyse melodier. Og nu er det kveld.

En violet skumring driver nedover grønne fjeld, en gnist springer frem der

oppe, aftenstjernen, den som stakkars Sappho sang om for toogethalvt tusen år siden: Aftenstjerne, du som bringer alt det sammen som den lyse morgen har spredt, du bringer lammet, du bringer gjeten, du bringer barnet tilbake til sin mor ...

Og under aftenstjernen, i halvdrømmen, mens vi går nedover denne fjeldskråningen i Arkadien, strømmer alt sammen til en vild fryd, alle de henrykkelser som disse morgener i Grækenland har spredt i ens hjerte.

Da stanser vi alle pludselig: hvad er det?

En gjøk slår langt borte i en li. Hører dere? Det er gjøken ...

Åndeløse står vi og lytter. Og en smerte drar gjennom sindet.

Og det er lys sommernat hjemme.

Og det er lykken.

Sommer på Pelepones

Kilden er nådd!

Efter syv timers ridt stuper vi ned av hesten, ned til den første hvil, til kjølig lyd av rindende vand, til tusenfavnet skygge under trærne, hvor bare en og anden tankeløs, dansende solflek fortæller om det glødende helvede derute.

Men endnu flommer lyset som kilometre av knivstik i øinene, solskinet går som en præriebrand i det skjærende gule korn, det uttørrede elveleie i dalbunden fosser avgårde med gnistrende sten, den smale hvite veistripen foran os slingrer drukket gjennom vore pupiller.

Er alt dette forbi? Har ikke dette ridt varet bestandig, er det ikke uten begyndelse og uten slut, en gyngende hesteryg i fræsende solglød, bakke op, bakke ned, timer, dager, år, med slukte sanser, brændt bort av gloende jern, aldrig en hvil, bestandig videre. Så en dag hænder det at vi stirrer ned, med hvite, uforundrede øine ser vi at den brune hestehuden er borte, et skelet vrinsker, det er dødens hvitgule, knoklede hest som bærer os fremover, bakke op, bakke ned ...

Men svalheten herinde ved Kilden vækker langsomt tillive en erindring om

anden kjølighet, har vi levet før? En blek, dugget morgenhimmel dæmret over sorte, kuplede trær, stjernene lyste visst endnu?

Tidlig imorges drog vi fra Olympia. I dette gry gik solen ned, dens gule skive lyste nogen timer over den elskelige Hermes av Praxiteles, over Bøcklins hellige lund og ruinernes grønne skilpadder som forsøker at se ut som de er seks tusen år gamle og har kjendt Zevs ... Så fløt solen bort, det hvitnet av hete, himmelkuplen blev en smeltedigel som langsomt krænget over, det boblet, det sydet deroppe, det smeltede lys skrånet ut fra skålen, videre veltet det, bestandig mer lodret! Så stanser en akse sin gang, digelen står nøiaktig omvendt med vore hoder og lar sit flytende raseri skolde nedover jorden: Klokken er tolv.

Her var det altså, i juli og august, i Peleponesersommerens sviende hete, at lekene blev holdt. Sandelig, det er ikke til at undre sig over at selve idrætstempleet i Olympia var smykket med en frise som forherliger halvguden Pelops i færd med at vinde første pris ved hjelp av de groveste knep. Han løsnat i al stilhet et hjul eller to på sin motstanders veddeløpsvogn, og seiret med glans. I slik varme må man da ha lov til såpas ...

Men bortset fra dette, så rummer netop Pelopsmyten igrunnen noget av det, som er mest karakteristisk for græsk ånd. Denne fantastiske paradoks at stille en fuser op over selve det tempel, hvor de unge atleter marsjerte ind for at avlægge løftet om fair play, – skjøn og strålende, ved gudfaderens høire hånd, det kan vel bare tænkes i det gamle Hellas.

For hemmeligheten ved skurken Pelops var ikke den at kan fusket, men at kan klarte det, at han *vandt!* Det var seiren de beundret, mens han tok svingen som førstemand med fire frådende hester i tømmene og for indover mållinjen, det var dette øieblik som kostet dristighet og initiativ, enten det nu blev vundet med det gode eller det onde, de ikke kunde stå for, – ai! de fløi op fra sine plasser rundt stadion og jublet mot seierherren, med den herosdyrkelse som ikke skumler, men bare gir sig nådeløst hen.

Men blev bedrageren opdaget, klarte kan ikke at gjennomføre sin plan, var han ikke dyktig nok, – da var de til gjengjæld uten skånsel mot ham. Ved indgangen til idrætsplassen måtte han opstille en statue som bot, sin evige skjændsel i bronze. Endnu kan man se en række sokler stå og skamme sig i

græsset; men statuene selv, Zanerne som de kaldes, er borte, likesom tusenvis av andre kunstverker her i den hellige lund. Stjålet av romerne, ødelagte av barbarerne, eller kanskje er de smeltet bort fra fotstykkerne og tat hvitglødende op i den rasende luft, og smelder nedover os sene tiders barn med en flyvende bronzepisk gjennom den olympiske sommer!

Men her ved Kilden er det godt og svalt. Vi strækker os på ridedækkenet i det dunkle sus av løv og vand, vi suger på en oliven, gnasker på sort brød med rømmeost. Hvor har ikke Rupert Brooke ret, når han i et dikt kaldt «Den store elsker» regner op blandt sine kjærligheter: det grove kjærtegn av uldtepper, den sterke skorpe av venlig brød ...

Og livet begynner langsomt at vende tilbake: næret av mørket begynner vore øine at se. Det rører sig oppe i hulveien, et æsel kommer vaklende nedover, det er verdens minste æsel, men lasset er så bredt at det hele tiden må brøite sig frem mellom trærne. Men svimlende høit oppe på toppen av byrden sitter eieren, i brusende hvitt nationalskjørt og snabelformede sko, og tenker på de evige ting.

Den triste grå æselmulen flyter et øieblik borte på vandkummen; så er det et spark i siden, avsted igjen!

Har vi ikke lært at æslet er sta?

Men trutt og trofast og uendelig tålmodig trasker dyret videre, og det er noget ved det som sier at denne tålmodighet ikke er enfoldighetens, den er visdommens og sorgens. Det skjønne, dødstrætte uttrykk i et sånt hode, hvor kommer det fra? Det er som en anelse om sjælevandring. Mennesker som spiller fløite, grå, bedrøvede øine og små æsler, av en eller anden grund klinger de sammen til én tone, som sikkert røre Gud ...

Og som æslene ikke har fått nok med trældommens tragedie, så har de også fått den med muldyrene. For elsker et lite æsel en pen aseninde, kommer der ufravigelig en bølge av en hingst som er meget sterkere, og æselpiken må føde muldyr, og den elskede hater hingsten og hende og dem. Kan man undre sig over at sorgen går som en belg i æslets skryt, det minst skrytende, det mest ydmyge og fortvilede i denne verden.

Der er også andre grunde til at huske æslet med venlighet: bar det ikke byrden på flukten til Egypten, et martyrium av træthet som Tintoretto har

skjænket evighet ved sit vidunderlige vægmaleri i Venedig, hvor selve billedets vældige flater stuper som en forfærdelig vekt over det lille dyret dernede i hjørnet. Og hvem kan glemme æslet og Shelley? Da Ariel skulde gå fra Paris til Genfersjøen, ledsaget av sin egen elskerinde og Byrons, kjøpte han et bittelite æsel til at bære bagagen. Men solen gik ned den første dag over det syn at Shelley og den ene av hans veninder bar æslet mellom sig. Æslet var blit så træt ...

Manden i foldeskjørtet lyser endnu høit tilveirs nede på stien; så sluker skogmørket ham.

Men der hvor han kom fra, oppe i hulveien, lever det igjen: en tynd, fin musikklinger ut mellom stammene, det summer lykkelig av skjøre lyd, det ringler av sølv, det stiger, så synker det fortænkt til jorden, men nu løfter tonene for alvor sit hode, ja det er bjelder, små glade klokker på vandring, og dér har vi dem! Hundrede sauer oppe i lysningen, en brænding som pludselig reiser sig; så skummer den nedover bakken, et skred av uld, brusende av melodier, undertiden med en grov gongong dunkende inde i den lyse pastoral, når en av værene gjør et kast på sig og lar sin vældige knevel suse ind mot malmen, men mest en seilende solsjø av skjært metal, med hver spinkel klang glitrende som et av de hundrede små leende blink, der tilsammen er sommerhavet ...

Og bak dem kommer to mænd med værdige krumstaver, de er ikke gjætere, de er hyrder, og pludselig, i en stor, lykkelig latter, husker vi dette meningsløse: *vi er jo her, vi er i Arkadien!*

Så drar flokken videre; men gjennom dage og nætter skal dette blide akkompagnement klinge omkring os, – vandrende bjelder, græssende bjelder, bortover gnistrende kalkfjeld, nede i skogskjulte beiter, en ivrig, ustanselig undertone til Pans og nymfendes lek ...

Igien suser stilheten over Kilden. Men borte ved kummen begynner en mand at reise på sig, han vil os noget, brydd sparker kan til side en hund eller to som har slikket hans sår. Det er en gammel spedalsk som har sit tilholdssted her året rundt, nu kommer kan stavrende bortover med sin vinkrukke: om vi ikke vil ta tiltakke?

I ukevis har vi allesammen drukket mineralvand inde i Athen av sanitære grunde; men en så hårdt hjemsoekt oldings gjestevenlighet kan intet menneske

avslå. Vi drikker; som flytende lepra garver den grønne harpiksvin gjennom os, alverdens beskhet er brygget sammen i denne drik, galde er nektar sammenlignet med den. Men vidunderlig er den mot heten: etter alle har drukket og den spedalske har tat sin slurk, må krukken igjen gå sin runde.

Ah! Vi legger os ned igjen, og nu først oplever vi Arkadien, Rousseaus drømte land. Den grønne giftsmak, trærnes susende klorofyll, græsset, Kilden, vissheten om at vi har drukket forrådnelsen og hører jorden til, alt strømmer sammen til en eneste dyp, dunkelgrøn salighet i vort hjerte: Vi er vendt tilbake til naturen.

Mot Parnasset

I graneholtet ved middagstid ...

«Kastalia», knurrer føreren Temistokles, skræver dovent over en liten bæk, og gir sig bandende ikast med motbakken på den andre siden. Men stans da menneske! Det er jo musenes bæk, den som gir sangergaven til alle som drikker, den som dikterne i den gamle tid bærndte av længsel etter, fra Sortehavet til Sicilien. Og her risler den lyslevende avgårde under granene, her synges over trærøttene, her diktes mellom stenene, en glad liten vise i skumhvirvlen der, et duvende heksameter hvor den langsomt seiler videre!

Men Temistokles slår ut med hånden i en stor gestus indover mot fjeldene og mener at vi har ingen tid at tape.

Vi er på vei til Parnasset, til solopgangen deroppe imorgen tidlig. Gjennom nåleskogene og nakne fjeldbeiter går vor vei langs det svimlende stup ned til Delfidalen, hvor oljeskogen, glinsende av sølv og grønske, rolig flommer ut mot den blå korintiske golf.

Skyggeskyer driver over det hetedirrende landskap dernede; så seiler solen frem igjen og fortærer hver skygge, hver hemmelighet med sit lys. Men der er et sted, langt inde i dalbunden, hvor mørket aldrig brænder op, en liten blåsort stripe herovenfra. Det er Trevei-krysset. Og det er som natten i denne kløft går som en smitte utover det gnistrende solskinsland, en uhygge stiger op fra jorden

og velter ut i den store sommer. Det var her Oedipos møtte sin skjæbne, det var her det første hjul blev sat igang i den guds kvern som skulde male blod og rædsler i de vældigste græske tragedier. Endelig tryg! gik ung Oedipos dernede på veien, nu omsider var han langt borte fra hjemmet, utenfor den fryktelige forbandelse som var slynget mot ham: at han skulde dræpe sin far og avle barn med sin mor. Mens han går slik, kjører en vogn mot ham, han er sen med at komme tilside, svøpen smelder over hans ansikt. I et nu er det gjort: sverdet er dradd, vognstyreren ligger med en anden og blodigere strime over sin pande. Lykkelig og hevnet går ynglingen videre. Han aner ikke at den første del av profetien er blit fullbyrdet, han har myrdet sin far.

Slikt indtrykk gjorde Oedipos-tragediene på det græske folk at de veiet tungt i selve ufredens skjæbnetime. Vi vet at da Athen og Teben kappedes om at hverve forbundsfæller til opgjøret mellom sig, glemte de athenske utsendinger aldrig at minde om at den blodbesmittede Oedipos var fra motstandernes by. *Hans* slekt måtte ingen følge. Til dette svarte tebanerne engang med selve den store, tause Epaminondas' mund, at det var Athen som hadde tat skændselen til sig: Døde ikke Oedipos ved Athen, på Kolonos?

Slik var den græske kunst: en linje hos Sofokles – det var tusen mand under våben.

Et vers av Aischylos – kanskje en falanx av tungtbevæpnede på marsj mot dem!

Stien bukter sig væk fra stupet, en stund efter lysner det i skogen, den vældige Livadisletten åpner sin grønne frodighet mot os. Men vi tar ende op fjeldet, vi skal op og se den korykiske grotte, den store Bacchushelligdom.

Femten hundrede meter tilveirs ligger hulen, med vældige vidder av ødemarker og hav i dypet under sig. Et grønsvær brer sig foran åpningen, det var her dansen begyndte i de svarte nættene, når guden var nær, – en ånde av vildhet, av harpiks og honning strømmet ut fra bjergets ansikt, faklene svaiet i blæsten, fløitene skrek, nakne lemmer jog ut og ind i lysskjæret; nede på jorden hujet det av dem som lå med de vinfylde dyrehuder i fanget.

Det er foran en hule som denne at det foregår, det eneste satyrspill som er levnet os: «Kyklopen» av Euripides. Det er fortællingen om hvorledes Odyssevs

bringer vinen til Sicilien, han drikker risen som holder ham i fangenskap, døddrukken, og kjører så et gloende spett i hans eneste øie. Men hovedpersonen er Silenos, satyren; i ham er selve rusen git legeme, det er inde i hans fauneskjeg det knegger og fniser av vild, fantastisk stemning, – ondskap, sentimentalitet, blyghet og lyst, løfter og svik velter ustanselig frem fra hans druevåte mund, latteren ryster i hans glinsende vom til hele stykket raver med, i skingrende, besk munterhet. Al den menneskeforakt som Euripides, den store dikter og den store hanrei, rådet over, er slått ut som en rus av galde i dette vinblussende spil.

Så mørkner den hellige hule omkring os: et vældig, dunkeltgrønt rum lar sin våte forrådnelse strømme imøte, endeløst strækker det sig indover, her er plass for tusener. Kjæmpestener av eventyrlig form flyter rundt i den grumsete damp, det er som deres træk skifter inde i halvlyset, ansikter stirrer på os med vilde grimaser og slettes ut igjen med en lydløs latter, fangarmer vokser ned fra takets drypsten og knuger intetheten i sit grep, hele hulen lever, åndene isner om os.

Var det ikke ens udødelige sjæl som pleiet at være prisen for at få se ned gjennom århundredene og oppleve fortiden? O, lykkelige dager, da man *kunde* forskrive sig til djævelen! Til hvem skal vi gå nu? Hvor er den skjæbnesvangre formular som kan mane frem igjen en av de store nættene herinde i fjeldet, når lukten var drukken av vindunsten og bloddampen fra offerdyrene, når sikinnisdansens galskap flammet rundt bålet, og sangen frådet som et hav i storm gjennom hvælvingen, og hender raste over strengene, bestandig vildere, indtil ekstasen var der, Bacchus stod midt iblandt dem!

Bitterlig ædru drar Temistokles og jeg videre gjennom den brændende dag. Furuskråninger, stenrøiser, hist og her en saueflok med sin vokter, det er vor lodd og del. For Temistokles er dog det siste ingen ringe opplevelse: hver gang må han bort og knipe fortrolig og sakkyndig i sauene, og tale fagprat med gjæteren. Den moderne græker har nemlig bare én lidenskap, det er hverken vin eller vers eller kvinder, det er sau. Sau, sau, sau, det er hans verden, sau på landet, sau på gaten, sau til frokost, sau til middag, indtil alt eksploderer i dagens store måltid om kvelden: sauesuppe, kokt sau, stekt sau, tilslut omelet brunet i sauefett. Og ingensteds er der redning for den reisende: spiser man for eksempel en iskrem inde i Athen, er der bestandig overvintret i vaniljen en hemmelighetsfull, ulden

smak, som dog hurtig klinger med i den store symfoni ...

Men også de gamle grækere kjendte denne passion. Den har i virkeligheten fåt sit klassiske uttryk hos ingen mindre end Homer. I Odysseens ellefte sang berettes om Odyssevs besøk i dødsriket og hans møte med sine døde venner, en skildring bleknende av rædsel, hulkende av vild sorg. En efter en kommer de hvite, kraftløse skikkelser lutende ut av tåken, for at drikke av offerblodet og bli bevisste en stakket stund. Der kommer også Agamemnon, – ved sin hjemkomst fra Troja er han blit «slaktet som oxen ved krybben» av sin hustru og hendes elsker, men Odyssevs ante ikke at vennen var død. Derfor spør han forfærdet (Østbyes oversættelse):

*Hvad for en dødslodd har kuet din kraft og lagt dig på båren?
Var det Poseidon som sendte en storm av rasende vinde
mot dig i harme og voldte din død på de stavnkrumme snekker?
Eller har fiender slått dig ihjel på land, når du røvet
mændenes okser og kjør og flokker av trivelig småfæ?*

Hører man ikke hvorledes Odyssevs stemme, midt i dødsrikets gru, brister av rørelse ved tanken på lubne sauer, det er likesom alle kjære erindringer, alt som gjør livet værd at leve, klager i dette ene kjæle adjektiv ...

Det var forøvrig her i Parnassets skoger at den samme Odyssevs på jakten fik det vildsvinshug, som spiller slik stor rolle, da han kommer tilbake til Ithaka, herjet av tyve års eventyr. Det er på det arret hans far og hans gamle barnepike gjenkjender ham. Det er bare én som ikke behøver slike synlige tegn for at tro på hans hjemkomst. Det er så vidunderlig skjønt og betagende at det er hans hund, gamle Argos, forsømt og sparket av de fremmede, som tar imot ham slik som intet menneske gjør det. Men den orker ikke at gå sin herre imøte, kan bare logre med halen og sænke ørene i fryd. Så synker den sammen, og er død.

Men det er ikke tilrådelig for den reisende i vore dages Grækenland at nærme sig en hund i den vemodige homerske stemning. Den græske hund går like etter strupen, som en mager ulv skyter den i vild, snerrende fart på den fremmede.

Vi har møtt et par av dem i løpet av dagen: Det var at græbbe på jorden etter sten og kaste som for livet, at smeise dem over kjæften med stukkene, men ingenting hjalp, jamrende og blodete gik de igjen til angrep, indtil en saktmodig fløitetone fra gjæteren oppe i åsen stanset dem slik ingen staur eller stenrøis

kunde formå.

Men nu møter vi ingen og intet mer. Skogen er grisnet: tilslut røiter den av fjeldets grå pels. Det er blit kveld; blå peleponesiske fjeld og det violfarvede hav lyser i det siste dagsskjæret. Men over fjeldene i vest henger en fin, grønblek renmosetone, delt i to ved en blå stripe som stiger op i skodden, stille sørgmodig som selve aftenens sjæl: Røken fra en fjern kulmile.

Lysset dør; det er grå kveld oover endeløse grå urer.

klokken otte er vi fremme på det sted hvor vi skal tilbringe natten i ly av et sammenstyrtet læger, i høide med Galhøpiggen.

Det er blit mørkt og bitende kaldt, stjernene driver som isbiter mot ansiktet; fjeldet over os lyser som en jøkel i skjæret av sin kalksten. Vi gjør op et bål av bregner, finder maten frem, og whiskyflasken, det eneste som kan lokke smilet frem på Temistolkes forhærdede røveransikt «White Horse», ah, Skotlands hvite hester sprænger i galop gjennom blodet, vi legger os ned med hver sit tynde teppe over os, og kryper ind til bålet.

Bålet, – Kiplings og Johs. V. Jensens, junglens røde blomst, bræens mysterium, eventyrets ild! Det blusser under stjernene inat i Kaukasiens fjeld, duften av stekt ørret driver over dets glød langs Kanadas furususede elver, mændene steller med bøssen i dets lys i Kenias ødemarker, mørket knurrer av vilddyr omkring flammene i Borneos skoger. Alverdens vidundre danser derinde i lysskjæret en slik nat i ensomheten.

Er det ikke underlig at bålet, utlængslens, oplevelsens, spændingens, manddommens symbol, aldrig er blit tændt i norsk diktning, hos et av de mest verdensvandrende folk? Hamsuns nying lyser i høstnatten nordpå, men den er mere naturlykkens, sværmeriets bluss end selve det farlige bål som brænder i kveld rundt de syv hav.

Det er til de store angelsaksere vi må gå for at finde den store, lykkelige ild av ungdom; hos Stevenson, Norris og Conrad flammer den.

Hos os er det store løsen: «selvfordypelse», «inderlig oplevelse». Når en norsk dikter riktig skal lægge tilsjøs og opleve noget, bør det helst ske ved at han står i forhold til sin bestemor. Det er den inderlige oplevelse: vi får greie på hans psykologi mandagen, tirsdagen, onsdagen før, torsdagen, fredagen, lørdagen

etter. Når en angelsaksisk dikter skal oppleve noget, reiser han til Tahiti.

Kunde det ikke snart være på tide at de norske diktere begynte at reise etter?

Sån kan man ligge og tenke, mens man stirrer ind i bålet; kanskje bør man ikke tenke slik; men bålet bræder på Parnasset ...

Så følger søvnen, den tynde, frysende søvn på fjeldet en kald nat, skjør og bristefærdig som den første ishinde på vandene om høsten. Klokken to våkner jeg ved at Temistokles rører på sig; forsiktig kommer han sig på benene, finder whiskyflasken og tømmer den siste dyrebare slurk. Han kaster et skulende, skyldig blik ned på mig, sætter lynsnart flasken fra sig, slår ut med armen og brøler: Parnasset! I rasende fart springer han derefter opover skråningen.

Den siste timen, – trøt, lemster, frysende, – røiser og fonner, blodsmak i munden! Så er vi oppe, med vrængte lunger sætter vi os på den nedblåste varden: Vi sitter på Apollos bjerg.

Det er de siste minuttene før solen går op. Hele Grækenland ligger under os i det skarpe, gråhvite lys. Stup og sne og grå sten omkring os, men dypt dernede sletter og elver, og langt ute i øst og syd havet. I nord skimter vi det andet store fjeld: Olympens sneklædte tind.

Men det er en vælde, uten røst, uten godhet, et landskap, gigantisk og allikevel bitterlig klart, som et isnende, hemmelighetsløst himmelsyn over slektenes gang, livet set som århundreder, ikke som menneskelighet, smil og tårer.

Så gnistrer det i øst! Helios, solguden, kjører op fra havet, solstråler lyner frem under firspannets hover, en gylden dis hvirvles op under de susende vilde hjul, og slører de fjerne fjeld. Men havet er tændt, det lyser blått derute, elvene som til nu har været furer i sletten, glimter som sølv, fargene blusser op, skogene grønnes, kornakrene smelder av gult, landet strømmer mot os, ikke så klart som før, ikke så stort, men med mysterier, med åndedrag, med livets kjærlighet i sit ansikt! Og lyset står ind fra sjøen med selve æteren som seil, og morgenen stormer innover Apollos fjeld og bruser gjennom en usynlig æolsharpe sin vældige sang, sin jublende hymne:

Helios! Hellas!

Nordahl Griegs *Græske breve* er lastet ned gratis fra bokselskap.no